

taskich“ — здоровою моральною поживою для нації, але — „критики, що журяться здоровлям нації — цеж люди, що розминулися з покликанням“ (ст. 43). Їм треба було стати лікарями, колиж хочуть бути критиками — повинні затицати носа і кричати „vivat“ „прекрасній формі“. Бо критик, що не хоче „схилятися над розпустою“ (ані перед нею) — нарушає „права одиниці та право творчости“ (ст. 65).

Деж тут подих вічності в поезії? Схилю голову перед індивідуалізмом, але тим, що зродив прометеїзм.. що був творцем глибокого символізму. Оба ці сини великого індивідуалізму не скидають з себе „камення“, але ще більше тривожать душу за вищі й кращі форми народнього життя.

Один пішов слідами мітичного Прометея, що огнем просвіщав усіх і вчив терпіти не три дні — а без ліку;... другий відкрив нову Голгофту, називаючи її символом народніх страждань. Оба ці сини індивідуалізму — надмірно горіли й надмірно страждали. І тільки тим були великі й здобули собі безсмертність. Цією дорогою пішли великі індивідуальності нашої літератури. Великі індивідуалісти в літературі пишуть про „великий тягар“, про „муку душі“, про її „тривогу“ і „віру“, любов і ненависть, — гуляйпільські „індивідуалісти“ — про „нагоди й пригоди“, про „очі й уста“, про „і вашим, і нашим“, про вільність від обовязку, про іграшки самозадоволення.

Не любить наш критик бачити народу в „Сизифовому зусиллі“. Що нашим великим письменникам відкривало нові горизонти, то йому „впало полудою на очі“. Його філософія: святий спокій і компроміс з життям! Одним словом — філософія здобута „на свіжому сні з молодого сусідкою“... Не диво отже, що останніми здобутками науки такого філософа, як оказується, є ніщо більше — як: „L'Eau de Cologne або L'Eau dentifrice“.

Перед Європою двері настіж! Але й вікна настіж там, де загніздилися Махни від літературної критики.

В. Чагарник.

Полковник Ля Рок

(Допис з Франції)

Події у Франції прибирають грізний характер. Як перед всякою горожанською війною, нарід розщеплюється на два табори — з одного боку сили реформи і порядку, з другого — сили анархії, так званий „спільний фронт“ — комуністів і соціалістів, до якого треба включити і масонерію. Як завжди в таких випадках — голосно лунає крик за провідником, за людиною кризи. Франція свідомо — не йде до фашизму. Але до ліквідації парламентаризму — напевно. Одною з найцікавіших постатей грядучого перевороту — є полковник Ля Рок,

голова званої і активної організації „Вогнистого хреста“^{*)} (Croix de Feu). Хто є полковник Ля Рок? Є це — пише його біограф Анрі Малерб*) одна з шляхетніших постатей воєнної генерації. До 1916 р. — він в Мароко в найтяжчі для французького панування там часи. Тяжко ранений, призваний нездібним до служби, добровільно зголошується на французький фронт, де відзначається своїми незвичайними прикметами і бравурою. Від 1919 до 1921 старшина генерального штабу при маршалі Фоші, від 1921-23 член французької військової місії в Польщі, підчас війни з Абд-ель-Крімом знову в Мароко, нарешті — на передодні блискучої військової кар'єри, виступає — бо вже були мирні часи — з війська, щоби віддати цілу свою енергію ратованню свого рідного краю — на політичній арені.

Про силу детермінації і зимну кров цієї людини хай послужить епізод з боротьби проти Абд-ель-Кріма. 1916-ий рік, майже всі французькі війська в Африці стягнуті для оборони метрополії перед страшним німецьким наступом. Ледві замирені племена починають непокоїтися, готові до бунту... Ля Рок має доручення особливо пильнувати племя Зауйя з Сіді-Бу-Аббеді. Полковник поінформований, що це племя цієї ночі має повстати і приєднатися до вже збунтованого племені Заянів. Як цьому запобігти? Відповідної військової сили — брак. Ля Рок вкладає свій парадний однострій, всідає на коня, без зброї, без ескорти. Так з'являється він коло брами Сіді-Бу-Аббеда, тогочасного вечора, коли має вибухнути повстання. Недобрі погляди і бурмотіння зустрічають його. Вожд Зауйї здивований вітає полковника:

— Що приводить тебе нині у вечері до нас? Що ти тут шукаєш?

— Вже кілька разів — відповідає з недбалою міною Ля Рок — ти запрошував мене скласти тобі візиту. Я рішив нині прийняти твої запитання і провести ніч під твоїм шатром, щоби показати, як ціню я твою приязнь.

Все ще здивований каїд провадить гостя до свого шатра і гостить його. Берберські воїтники входять і виходять, Ля Рок удає що не бачить ні їх заклопотаних мін, ні їх киданих крадьки поглядів. Він оповідає: згадує про добродійства французької цивілізації в Мароко, про реформи, які гадає Франція ще впровадити в імперії шеріфа і особливо в тім шматку африканської землі, на яким він тепер знаходиться. Стає пізно... Гостеві відводять осібне приміщення, щоби міг виспатися. Удаючи сонного, Ля Рок прислухується до найменшого шурудіння, бо очікує кожної хвилини зрадливого удару ножем. Але хай й так — аби вратувати невеличку французьку залогу в той час, коли кипить бій під Верденом... Світає. Ля Рок встає і прощається з каїдом, вскакує на підведеного коня

*) *Henry Mahlerbe, La Rocque, un chef des actes des idées, Paris Plon.*

і відїздить. Мов у фільмі! Зухвалість цієї людини, за якого голову туземці призначили високу ціну — перемагає. Племя Зауйя — стає найвірнішим союзником Франції.

Полковник Ля Рок — не є заможний. Нічого театрального в його поставі, ні в тім, що говорить, ні в рухах. Але це людина завзятої енергії, яка не знає втоми, людина з граніту. За його простими словами чутно — волю, якої не встримати, магнетичну силу людини одної думки. Коли ви не хочете стати на його сторону, ні віддатися без озву його особі — не зближайтеся до нього. Нині він голова дуже розгалуженої організації „Вогнистого Хреста“. Чим буде завтра? Ніхто того не знає.

Чи він монархіст чи республіканець? Це питання його самого мало обходить. Англійський мислитель Поп сказав — „хай дурні сперечаються про форму правління: завжди держава найліпше адміністрована буде найліпшою“, незалежно від її форми правління. Тому не є він ні фашист (в італійським сенсі слова), ні гітлерист (в сенсі німецьким). Він вірить у Францію і в її традиціях шукає ратунку. В організації, яку закладає — віддається праці цілою істотою. Ні хитань, ні поворотів, проста виразна лінія з ясною метою. Ніякої бляги, ні завивання в бавовну жадної річі, хочби найтрагічнішої. Один з його адютантів в Мароко, бажасчи залякати туземців — обіщує їм певну і скору перемогу в Європі. Спершу — ентузіазм, потім — коли запобіжена перемога не наступає — охолодження, недовіря і непевність: на наших передових лініях не є так добре і безпечно як було. Ля Рок скликає кавідів та шейків і промовляє до них: остаточно перемога Франції і союзників не підлягає ніякому сумнівові, але — покищо мусимо бути приготовані на довший час безнастанних тяжких зусиль і частинних невдач. Відповідь, яку йому занесли по кількох днях була: „Ти сказав нам правду. Ми мужчини, не діти. Так треба з нами говорити. Де лиш захочеш — підемо з тобою fi denia, в повнім довіру“.

Ті свої прикмети — прикмети „для мужчин, не для дітей“ — приніс він і в свою боротьбу у Франції. В ряді газет він друкує статті і відозви. Перше, що потребує Франція — це містика. Писав у Flambeau: „Щоби збудити зі сну націю, треба думки, як аб її вела, підойми, як аб ту думку використала і мети, як аб націю захопила“. І далі: „нашому народові бракує містики, жадливі відносини, серед яких ми опинилися, вимагають її настирливо“. Цей містики він не шукає ні в гітлеризмі, ні в „деструктивнім большевизмі“, він шукає її в генії латинської раси, в „тих героях, які вратували Францію“. Франція потребує крім містики — нової аристократії — „аристократії відданих прислуг в аристократії пролятої крови“.

Нова аристократія повинна прийти, бо стара — абдикує: „комунізмові дозволяють отверто організувати бунт проти держави, дозволяють влаштовувати антипатріотичні віча, не гово-

рячи вже про процесії з червоним прапором, які обійшлиби цілу околицю, колиб „Вогнистий Хрест“ не поклав свого вета“. Проти цього потурання антидержавним елементам, проти слабости уряду республіки з притиском протестує Ля Рок: „слабкість царя створила князя Львова. Слабкість Львова завела до Керенського, а слабкість Керенського допровадила до Совітів. Ніхто з тих людей „не хотів цього“. Але увага! Французам незнаний словянський фаталізм „Op ne passe pas“! (тут не перейдете) це наша репліка на „нічево“...“

Єдиного фронту з „вибраною“ парламентарною „більшістю“ він не хоче робити. Бо ця більшість губить Францію. Але для своєї акції Ля Рок хоче приєднати якнайбільше земляків. „Наші члени лишаться рухами без майбутнього, колиб їх значіння не збільшувала запевнена симпатія чимраз більшого числа французів і французок“. Ширити свої ідеї треба в усіх середовищах, де „думають по французьки“. А головню „не тратити часу серед тих, що ідучи за наказами заграниці, служать дефетизмові під червоним стягом Амстердаму чи Москви“.

Яким шляхом досягнути своєї цілі? В країні свободи — методами, яких Ля Рок навчився від великого африкандера — маршала Лютєя: „показати свою силу, щоби не мати нагоди ужити її“. Спочатку заскочити противника: „поза заскоченням — все інше лише пуста метушня, згори засуджена на невдачу.“ Друге, не менш важне правило — погорда до фасадних успіхів“. „Многі думають, що розентузіязмована громада, щоби її завзяття не заломилося, повинна завжди мати нагоду „робити щось“. Але Ля Рок — згадує прикрі досвіди Африки — і каже, що ця метода до нічого. Бо не потрібно зуживає сили, а не дав жадних наслідків. „Наші співгромадяни заслуговують ліпшого“. Це значить, не поважати їх, це значить, сказати їм: — „Я ваш шеф, отже треба, щоб я йшов за вами!“ Французи не є хворі, щоби потребували штучних зоохочень.“

Теорія? Ля Рок не радить занадто присвячувати їм свою увагу, тим більше, що комуністи і антипатріоти — теж не дбають за теорію, лише крутять немов пес хвостом, щоби мати практичний успіх. „Аби щось сказати“ — така сама фальшива система, як і друга — „аби щось робити“: То це не значить, що треба забувати на найважливішу річ — пропаганду своїх думок. Економічна криза, небезпека ззовні, нелад в бюджеті — все це факти, яких не забував фальшиво, по своєму, інтерпретувати соціалізм. Треба йому протиставитися. Крім того — Москва не спить. Детальна програма — це річ партій, нація нею не цікавиться, нація цікавиться шгрокими кадрами загальних ідей, з яких що дня відповідно до випадків — випроваджуємо ми наші кличі. „Велика любов до народу, воля зеднати всі його кляси, повна пошана до праці і прав працьовників, потреба авторитету, — ось як ми означилиби

наші стремління. Що нас обходить, що нас назвуть „правими“ чи „лівими“? Ми єднаємо в собі культ традиції з динамізмом: не віддамо їх монополі ні „правим“ ні „лівим“...“

З цєю зброєю — цєю „програмою“ і „тактикою“ Ля Рок зачав з своїм „Вогнистим Хрестом“ — акцію. Чи він звертається до Палати, чи до кабінету, чи до комісії розброєння, чи організує вуличні виступи й маніфестації, скрізь виступає в ім'я інтересів Франції. Раз на все прагне він знищити глупу легенду, що „старі комбатанти нездібні займатися громадськими справами“: — „Як то! через те, що ми дали нашу кров, ризикували нашим життям підчас чотирьох літ страшної нужди, нас хочуть засудити на мовчанку! Най нам відберуть право голосування най нас обернуть в „велику німу“, що лиш платить податки, не допущена ні до паради, ні до ради, — ми вживемо всіх наших засобів. Ми критикуватимемо, ми пантруватимемо, ми інтервенюватимемо... Ми посвятимо наші останні літа для взнесення будівлі нової Франції в душі одіиченим від наших батьків“..

11 листопада, роковини завішення зброї і перемоги, комуністи й соціалісти — доносять часописи — мають намір маніфестувати вулицями Парижа для пропаганди своїх антинаціональних цілей. Ля Рок видає приказ: Франція не хоче в цей день слухати слуг Амстердаму і Москви, „ми не знесемо, щоби чужинецький стяг, стяг соціального перевороту, носили по наших вулицях в той час, коли наші найгорячіші думки линуць до наших великих мерців“... Похід червоних ворогів Франції — звертається Ля Рок до прем'єр-міністра — повинен бути заборонений, як негідна провокація. „Нам булоби невимовно прикро інтервенювати нашими власними способами, щоби вимусити пошанівку трикольоровому прапорю і забезпечити, як годиться в день 11 листопада репрезентувати Францію“... Кабінет уступив. Прапори Троцького і Леніна — не маяли в Парижі в день національної перемоги..

Цілю Ля Рока є моральна мобілізація французів, без якої не можна поставити чоло „парляментарній декаденції“. Буржуа, купець, робітник, селянин — повинні вийти зі своєї сплячки і активно стати до праці над рятунком Франції. Треба вийти поза свої буденні справи і подумати про справи нації, які хочуть взяти в свої брудні руки слуги інтернаціоналізму.

5 лютого цього року, коли масонсько-соціалістично-радикальна Франція, в чій руках находилася влада кинула виклик другій, чесній Франції, порушеній до глибини душі аферою Ставіського і цілою гнилизною державного апарату, яку викрила та афера, — ця друга Франція, за традиціями предків, вийшла на вулицю. Кристалізаційною точкою національного гніву — став „Вогнистий Хрест“. 6 лютого — „Вогнистий Хрест“ подиктував свою волю Фротам, Даляде, Шеронам, Франція вступила на шлях глибокої реформи...

Культ рідного краю і порядку, „французького порядку“,

припинення соціалістичної демагогії серед робітництва і антипатріотичної в школі, привернення авторитету судам і владі, знищення руйнуючої націю засади клясової боротьби, зломання соціалістичної пропаганди, яка руйнує внутрішній мир і багатство країни, наражуючи її зовні на беззлад, приборкання паразитів-посередників і спекулянтів, охорона ощадности, піднесення приватної ініціативи, реформа конституції, якаб забезпечила тяглість урядам і політиці, запровадження суворої дисципліни серед розполітованого урядництва, що нахабно диктувало свою волю республіці, співробітництво праці і капіталу, охорона школи проти надмірного монополю держави, охорона родини, заборона антипатріотичного навчання в школі, — така є програма Ля Рока. Реалізувати її вже зачав уряд Думерга.

Але до решти здійснити їх потрафить лише нова еліта — яка вміє приказувати, не лякається демагогів, знає, що є жертва, характер і посвята, що є дисципліна. Бо реформа сама в собі — є ніщо. Треба зреформувати саму націю, її душу, вирвати її з влади сект, котерій і клік, що працюють для свого приватного інтересу на згубу Франції. Треба виховати націю, скорумповану довгим правлінням радикалів і соціалістів. „Пане президенте, — писав Ля Рок в однім своїм листі до голови республіки, — нарід французький здібний, відважно дивитися на факти і розуміти їх, виконати всі потрібні зусилля. Але він ніколи не прощав тим, які — слабі й малодушні — тримали його у сні, як наближалася буря“... Це вже звучить немов по шевченківськи — бо й Шевченко не прощав тим, які його країну „приспали“ і в „огні її окрадену збудили“.

У Франції росте нова, грізна сила, що панує над собою, свідома своїх цілей, що ясно дивиться в майбутнє, знає, де її приятелі і вороги, сила ідеалістична й смілива. Одним з вождів тої сили — є полковник Ля Рок, якого коротку сльветку тут ми дали для висвітлення тої цікавої і великої боротьби, яка розпочалася у Франції і яка — хто знає — чи не піднесе смолоскипу, що освітить, як вже нераз, цілу Європу...